
Jussi Kotkavirta, Esa Sironen (toim.): **Moder-
ni/postmoderni**. Tutkijaliitto 1986.

Jyväskyläläistutkijoiden kokoama kokoelma puheenvuoroja modernista kulttuurista ja sen kulminaatiosta antaa lukijalleen läpileikkauksen moderni/postmoderni keskusteluun esteettisestä horisontista: Benjamin, Adorno, Lyotard, Baudrillard, Jameson ja Habermas — viimeksi-mainitunkin mukaankelpuutettujen artikkeleiden argumentoidessa juuri esteettisestä kontekstistä käsin. Koska kyseisten henkilöiden tutkimuksen horisontti ei tänään kirjan teeman suhteen suinkaan rajoitu kulttuurin esteettiin ulottuvuuksiin, vaan koskettelee läheisesti myös esim. politiikkaa ja yhteiskuntatoeriaa, voi lukija täydellä syyllä odottaa teemoja, jotka suuntaavat kysy-

myksiä myös kokoelmassa sinänsä perustellusti valitun perspektiivin ulkopuolellekin.

Näin käykin. Saatesanojen lupaus: »nykyaikaa etsimässä — historianfilosofisesti, yhteiskuntateoreettisesti, esteettisesti, kokemuksellisesti,» täyttyy viimeistään Fredric Jamesonin stimuloivan artikkelin ja Erkki Vainikkalan siihen kirjoittaman laajan esittelyn kautta. Jamesonin tapa käyttää sosiaalisen ja kulttuurisen tilan ja ajan käsitteitä tai hänen tapansa puhua postmodernista tyylistä kulttuurin dominanttina todella houkuttelevat Jamesonin tuotannon lähempään tutkimiseen.

Toki jotkut valinnat hiukan ihmetyttävätkin. Esimerkiksi Baudrillardin osuuden rajoittaminen »What are you doing after the orgy?» tyyppiseen esseeseen ei sellaisenaan tee oikeutta Baudrillardin keskeiselle työlle »merkkien kulutusyhteiskunnan teorian» parissa, jonka eräs pitkälle ulottuva sivuhaara nyt julkaistu esseekin kuitenkin mielestäni on. Tässä suhteessa olisi odottanut, että Tiina Arpen tekemä Baudrillard-esittely olisi pyrkinyt asiaa korjaamaan: nyt lukijalle kyllä vihjataan esim. merkin poliittisen taloustieteen olemassaolosta muutamalla rivillä, samoin viitataan merkkien kulutusyhteiskunnan teoriaan ja merkin »kelluvaan» arvomotoon, mutta jaksavatko han nuo huomautukset lopulta kantaa tehtävänsä: avata tien nyt Baudrillardilta julkaistun tekstin varsinaiselle analyysitasolle? Koska tekijöillä kirjan valmistumisvaiheessa oli käytettävissään nyt julkaistua huomattavasti laajempi materiaali, on tämä kritiikki suunnattava ilmeisesti karsintapolitiikasta lopulta päättäneille toimittajille.

Sen päättäminen mitä otsikon moderni/postmoderni alalla julkaistavaan kirjaan sisällytetään on, kuten toimittajat esittelevässä aloitusessessään toteavatkin, tietenkin ollut pulmallinen tehtävä. Tottakai kyseessä on aina myös tekijöiden harrastuksia ja ehkä jossain määrin myös heidän »ohjelmaansa» kuvaava valintatilanne. Tässä mielessä voidaan toki kysyä esim. Benjamin—Adorno ulottuvuuden tekstivalintojen perusteita: Benjamin-katkelman affirmaatiivisuuden ja suggestivisuuden alta on ainakin tämän lyhyen katkelman puitteissa vaikea löytää niitä »dialektisen kuvan» »poliittis-apokalyptisiä» ulottuvuuksia, joita se tässä tekijöiden mukaan edustaa. Ilmeisesti Benjaminin perehtynyt lukija voi tarkassa lähiluvussa tavoittaa katkelman tarjoamia Benjaminin modernin konseptin ulottuvuuksia, mutta asiaa tuntemattomalle nämä ulottuvuudet pysyivät — ainakin aluksi — suljettuina. Ehkäpä tässä yhteydessä onkin syytä suositella Benjaminin sinänsä mielenkiintoisen tarkastelukulman avaamiseksi jotain systemaattisemmin teoreettisen perspektiivinsä paljastavaa oheislukemistoa, vaikkapa esim. artikkeli »The Work of art in the Age of Mechanical Reproduction» (löytyy esim. kirjasta *Mass Communication and Society*, London 1977).

Benjaminilta nyt suomennetulle tekstille on jollain tavalla luonteenomaista tarjota hetkellisiä avaimenreilisiä johonkin, jonka lukija kyllä yhdistää Benjaminin »mo-

dernin konseptioon», mutta näiden kohtien tarjoamat välähdyksenomaiset lukukokemukset, jollaisia affirmaatiivinen teksti toki aina tarjoaa, murenevät heti lukijan yrittäessä palata tuon välähdyksenomaisesti saavuttamansa kokemuksen lähteille. Ainakaan Benjaminia entuudestaan huonosti tuntevalle tuo katkelma ei tarjoa kuin sarjan esteettisesti sivistyneen tietoisuuden kokemia hetkiä menneisyyden modernissa Pariisissa; näiden unikuvien kaltaisten hetkien päälle sirotellut fraseeraukset »dialektikasta», sulkumerkkeihin suljetut (Marx) viittaukset, puheet väärästä tietoisuudesta, jne. antavat kuitenkin tälle sinänsä raikkaalle tekstille nyt moderni/postmoderni tematiikan yhteydessä julkaistuna hiukan jälkilämmittelyn tuntua.

Benjamin ja Adorno osuutta lukiessa ei lukija voikaan välttää kysymästä mielessään, ovatko nämä nyt niitä toimittajien peräänkuuluttamia aineksia »kriittisen ajattelun ajankohtaisiin ehtoihin», tarjoaako esim. Adornon tavoitteleva suhde moderniin mahdollisuuden »olla ajan tasalla antautumatta sen vietäväksi», kuten tekijät saatesanoissa kysyvät. Vaikka »kriittisen ajattelun» ehtojen ja mahdollisuuden pohtiminen onkin eräs moderni/postmoderni tematiikan mielenkiintoisimpia kysymyksiä, ei ainakaan itselleni käynyt aivan selväksi mistä ulottuvuudesta tämän teoksen kokojat tuon pohdinnan aineksia uskovat löytävänsä.

Mikäli kriittisellä suhteella aikaan ymmärretään jotain sen kaltaista mitä saamme lukea Adorno-katkelmasta (esim. s. 85—) tai Habermas-osuudesta täytyy myöntää kirjottajien tekstivalintojen täyttävän tällä kohden hyvin tehtävänsä: niin mieltäylentävän vastuullisia ja moraalisesti tietoisia argumentteja! Täysin toisentyypistä kriittistä ulottuvuutta moderniin tarjoaa tuonne alle liitetyn fragmentin kirjoittaja, hahmo joka nyt julkaistujen tekstien joukkoon ei mahtunut. Tämän fragmentin rivien välistä luettavissa oleva kriittisyyden »modernismi» asettui niin raikkaaseen kontrastiin Habermasin isukkimaisen »huolehtivaisuuden» ja Adornon täyttymättömyyden ja jonkinlaisen »pidätyksen» masokismin kanssa, etten maltanut jättää sitä käyttämättä. Tekijä on Jacques Derrida ja kohta löytyy »Fines Hominis» jutun lopusta: »Mutta jokaisen ulossuuntautuvan suhteen »logiikka» on hyvin monimutkainen ja yllättävä. Juuri systematiikan tehokkuus ja siihen sisältyvä voima jatkuvasti tuottaa siirtymiä, jotka johtavat väärille ulosmenoteille. Näitä efektejä tutkittuamme meillä — täällä sisällä — on valittavana vain kaksi strategiaa:

a: Koettaa uloskäyntiä ja purkamista ilman että vaihdamme sitä perustaa, jolla seisomme, toistamalla sitä mikä on sisäänkirjoitettuna meille tarjoutuvissa konseptioissa, käyttämällä särkemiseen niitä instrumentteja ja kiiviä joita sisäpuolella on saatavilla. Tässä on riskinä jatkuva lujittuminen ja vahvistuminen. (...)

b: Päättää vaihtaa perustaa jolla seisomme, hyppel-

tivällä, arvaamattomalla ja äkkinäisellä tavalla, astua si-
vuun, ulos ja hyväksyä pirstaleisuus ja railot.»

Derridan tässä hahmottelemat jäähyväiset mielelle, tai »sortuvalle metafysiikalle», toimii paremminkin metafysiikan kontekstissa, mutta sen sisältämä positio suhteessa merkityksen, mielen ja totuuden kysymyksiin keskustele myös suoraan Habermasin myös tässä julkaistuissa artikkeleissa takana olevan emansipoivan tiedon ja kommunikatiivisen totuus käsitteen kanssa. Derridan tarjoama »sortie» on läheisessä suhteessa kirjaan mukaan otetun toisen ranskalaisen »modernistin» kanssa. Sekä esteettisessä kontekstissa, että sen ulkopuolelta tarkasteltuna mielenkiintoisin kokoelman kirjoittajista lienee lopulta Jean Francois Lyotard. Häneltä kokoelmaan käännetyt kaksi artikkelia (»Vastaus kysymykseen mitä on postmoderni» ja »Ylevä ja avantgarde») eivät välttämättä suoraan reflektoivat »post-politiikkaa», mutta ovat kirjoituksina kuitenkin teemoiltaan ja sisällöltään mitä poliittisimpia. Myös Lyotardia esittelevän Tuija Pulkkinen essee on tässä suhteessa kiinnostava. Lyotardin kiinnostavuutta esteettisen kontekstin ulkopuolella voidaan perustella kahta tietä: Toisaalta hänen tekstiään voidaan koko ajan lukea Habermas-kontekstissa kysymyksenä postmodernista legitimaatiosta, jossa kontekstissa nyt julkaistut tekstit tukevat Lyotardilta aiemmin suomennettua *La condition postmoderne* -tekstiä. Toisaalta Lyotard on esim. topologisen tilan ja ei-lineaarisen, epäjatkuvoisten täyttämisen ajan käsitteillään, kertomusten sosiaalisen praksiksen teoriallaan tai sosiaalisen tilan täyttävien yhtäaikaaläänäolevien universumien monimuotoisuuden ja kääntämättömyyden teemallaan mukana kehittämässä käsitteitä, jotka avaavat uusia mahdollisuuksia jälkiteollisen, urbaanin kulttuurin kuvaamiseen. Lyotardin romantinen taisteluhuuto: »sotaan kokonaisuutta vastaan, korostakaamme eroja» tarjoaa poliittiseen kontekstiinsa sijoitettuna perspektiivin, jota Lyotard eräässä haastattelussa esitteli toisin sanoen: »Poliittisena kysymyksenä tässä on lopulta kysymys legitimaatiosta. (...) Ja siinä ei enää nykyään ole kysymys ihmiskunnan vapautuksen, historian subjektiksi asettautumisen, proletariaatin tai hyvinvoinnin kasvun kautta tapahtuvasta legitimaatiosta. Mikään sellainen ei enää riitä eikä ole uskottavaa. On käynyt mielettömäksi etsiä vastausta jonkinlaisen suuren eepoksen luoman konstituution kautta. Kysymys oikeutuksesta on asetettava moninaisuuden kontekstissa, ei geometrisesti vaan topologisesti järjestetyssä tilassa, katkoksiensa täyttämässä ajassa.» (Lyotardin ja J.P. Dupostin keskustelu, J.F. Lyotard, *Das Postmoderne Wissen, Teatro Machinarum* 1982).

Tässä Lyotardilta julkaistujen tekstien ilmipinnassa näkyvä »esteettisen modernin» perusteita tutkiva argumentaatio, on myös sellaisenaan äärimmäisen kiinnostavaa luettavaa. Siinä tutkittavat tekemisen nykyisyyden esteettiset ulottuvuudet asettavat Lyotardin modernin käsitteen

voimakkaan jännitteeseen suhteeseen esim. kirjan Habermas-jaksojen kanssa.

JOUKO SALONEN